

Onderzoek Nederlands in het Beroepsgericht Onderwijs

Uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Taalunie

Eindrapport

Amsterdam – Leuven – 18 06 13

Carolien Frijns (Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) – Katholieke Universiteit Leuven)

*Piet Litjens (Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam (ITTA) -
Universiteit van Amsterdam)*

Lieve Verheyden (Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) – Katholieke Universiteit Leuven)

Samenvatting

De Nederlandse Taalunie heeft het initiatief genomen om een duidelijk beeld te krijgen van de wijze waarop opleidingen leraren voorbereiden op de taalproblematiek die zij tegenkomen in het beroepsgericht onderwijs. Hoe worden leraren Nederlands geschoold en getraind om lessen Nederlands te geven en hoe worden vakleraren voorbereid om taalgericht vakonderwijs te verzorgen in het beroepsgericht onderwijs? Daarbij zijn drie elementen in het geding:

- de eigen taalvaardigheid van leraren;
- de taaldidactische competenties van taal- en vakleraren en
- de wijze waarop taal- en vakleraren omgaan met leerlingen met een zwakke taalvaardigheid.

In opdracht van de Taalunie hebben het Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Amsterdam (ITTA UvA – Piet Litjens) en het Centrum voor Taal en Onderwijs van de Katholieke Universiteit Leuven (CTO, KU Leuven - Lieve Verheyden en Carolien Frijns) in de tweede helft van 2012 een onderzoek uitgevoerd. Het onderzoek in Vlaanderen is gericht op het technisch secundair onderwijs (tso) en het beroepssecundair onderwijs (bso). In samenspraak met een klankbordgroep met experts uit Vlaanderen en Nederland (oktober 2012) is bepaald om het onderzoek in Vlaanderen toe te spitsen op de voorbereiding van leraren die lesgeven

- in het studiegebied Nederlands en Project Algemene Vakken (PAV);
- in het studiegebied Auto (bso) en Autotechniek (tso);
- in het studiegebied Haarzorg (bso) en Schoonheidsverzorging (tso);
- aan leerlingen in de tweede en derde graad (14 tot 18 jaar).

Eveneens in overleg met de klankbordgroep is bepaald dat het onderzoek in Nederland is gericht op de voorbereiding van leraren die lesgeven

- in het studiegebied Nederlands;
- in het studiegebied Gezondheidszorg en Welzijn (Uiterlijke verzorging: kappersvak en schoonheidsspecialiste);
- in het studiegebied Autotechniek en Automotive;
- aan leerlingen in (voorbereidend) middelbaar beroepsonderwijs: vmbo en mbo (14 tot 18 jaar).

De gegevens zijn in drie stappen verzameld:

- 1 door middel van een onlinebevraging van de relevante lerarenopleidingen;
- 2 een documentanalyse van een geselecteerd aantal lerarenopleidingen (acht in Vlaanderen, vijf in Nederland) en
- 3 interviews met een beperkt aantal medewerkers van de lerarenopleidingen (drie in Vlaanderen en drie in Nederland) waarvan de documenten geanalyseerd zijn.

De respons op het vragenlijstonderzoek in Vlaanderen is hoog: 81,3% van de (geïntegreerde) lerarenopleidingen aan de hogescholen werkte aan dit onderzoek mee. Voor de (specifieke)

lerarenopleidingen aan de Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO) is de respons eveneens hoog: 78,3%. De respons in Nederland op de onlinebevraging is zeer beperkt: 5 van de 33 (= 15%) aangeschreven opleidingen vulden een vragenlijst in. Ook het aanreiken van documenten (opleidingsprogramma's en taalbeleidsplannen) is beperkt.

CTO heeft het onderzoek volgens plan uit kunnen voeren. ITTA heeft in samenspraak met de Taalunie zich vervolgens gefocust op het analyseren van documenten in het publieke domein en het voeren van interviews met medewerkers van een vijftal lerarenopleidingen.

Resultaten Vlaanderen

In Vlaanderen komt op basis van het vragenlijstonderzoek en deels ook uit de documentenanalyse een positief beeld naar voren van taalbeleid, -vaardigheid en -didactiek. De antwoorden op de vragen van de *onlinebevraging* doen een vrij stevig uitgebouwd taalbeleid vermoeden: visietekst, structureel werken aan taalvaardigheid, aandacht voor taaldidactiek (meer bepaald taalontwikkeland vakonderwijs) - ook bij niet-taalleraren, professionalisering van hogeschooldocenten, speciale aandacht voor de didactiek in relatie tot zwaktaalvaardige leerlingen. De geïntegreerde opleidingen (GLO's) laten op deze punten een positiever beeld zien dan de specifieke lerarenopleidingen (SLO's).

De *documentenanalyse* bevestigt in eerste instantie het beeld dat er sprake is van taalbeleid in de lerarenopleiding. Het discours laat zien dat de opleidingen het belang van communicatieve effectiviteit onderschrijven en, daarnaast, ook veel belang hechten aan correctheid, nauwkeurigheid, normbewustzijn en beheersing van het Standaardnederlands. Dieper indalend in de opleidingen via de ECTS-fiches¹, instaptoetsen en stagebeoordelingsformulieren verschuift het beeld. In deze documenten worden taalcompetenties geformuleerd in termen van gedragsindicatoren. Deze laten zien dat men in de uitwerking van taalbeleid lijkt 'terug te vallen' op de snel, makkelijk en objectief observeerbare aspecten van taalvaardigheid zoals correcte uitspraak en foutloos schrijven. Dat wordt ook meermaals bevestigd door de *gesprekken* met docenten. Vastgesteld wordt dat - met uitzondering van de coördinatoren die de visie uitdragen en het discours beheersen - de feitelijke opleidingspraktijk niet altijd en niet per se overeenkomt met de in woord en geschrift gepresenteerde werkelijkheid. Op basis van dit verkregen inzicht kan gesteld worden dat lerarenopleidingen het belang van communicatieve effectiviteit niet *naast* het belang van correctheid, maar *doorgaans in termen van correctheid* begrijpen. Communicatieve effectiviteit krijgt (minstens voor een aantal lectoren uit de teams) de betekenis van: juist kunnen spreken, goed kunnen spellen, nieuwe woorden verwerven. Hoewel in de taalbeleidsplannen steevast naar de *dertien doelen* (Paus, Rymenans & Van Gorp 2003) verwezen wordt, blijkt in de feiten dat er minder sterk ingegaan wordt op het voorbereiden van niet-taalleraren op de talige kant van het lerarenberoep, zoals goede instructies geven, communiceren met ouders en het verhogen van de *taalvaardigheid* van taalzwakke leerlingen in het beroepsgericht onderwijs.

Resultaten Nederland

In het onderzoek op de Nederlandse lerarenopleidingen zijn op kwantitatief niveau onvoldoende data verzameld en geanalyseerd. Er kan dus geen sprake zijn van conclusies op basis van voldoende gegevens. Er kan enkel een (voorzichtig) beeld geschetst worden op basis van reflecties, beschouwingen, ervaringen en standpunten van een beperkt aantal geïnterviewden. Het beeld is dat lerarenopleidingen Nederlands redelijk gevorderd zijn met de ontwikkeling en implementatie van taalbeleid. Taalbeleid staat stevig op de agenda en is in de meeste gevallen goed uitgewerkt in het opleidingscurriculum. Dit

---

¹ Europese accreditatiestandaards voor het Hoger Onderwijs.

blijkt niet zozeer uit de beschikbare beleidsdocumenten en –instrumenten, maar uit de studieplanners en –wijzers.

Taalbeleid in de lerarenopleiding Nederlands is niet enkel gericht op het wegwerken van deficiënties van specifieke groepen studenten – bijvoorbeeld meertalige studenten en dyslectische studenten – maar op de ontwikkeling van taal en taalvaardigheid van alle studenten. Op de lerarenopleidingen is men bezig met de implementatie van taalbeleid en is men bekend met de concepten taalgericht vakonderwijs en taalontwikkelen onderwijzen. Dit blijkt uit de studiewijzers van enkele opleidingen en uit de interviews met enkele professionals. De publicaties van Hajer & Meestringa (1995, 2009) zijn in veel gevallen richtinggevend voor de invulling van dit onderdeel van het opleidingscurriculum. In de lerarenopleidingen Gezondheidszorg en Welzijn en Autotechniek ligt dit geheel anders. Men is vooral gefocust op het - vroegtijdig in de opleiding - wegwerken van taalachterstand. Lerarenopleidingen voeren beleid om de taalvaardigheid van studenten bij aanvang of in ieder geval vroeg in de opleiding te toetsen en geven vervolgens prioriteit aan het bijspijkeren van een (te) laag taalvaardigheidsniveau. De invoering en realisatie van taalbeleid en taalontwikkelen onderwijzen zijn, kortom, nog geen zaak van alle opleidingen en alle (vak)docenten. In de lerarenopleiding Nederlands staat taalbeleid hoog op de agenda, in de lerarenopleidingen Gezondheidszorg en Welzijn en Autotechniek staat het proces nog in de kinderschoenen.